

Prof. dr. sc. Pavo Živković
Filozofski fakultet u Osijeku
Sveučilište u Zadru
Ivana Jakić, prof.
Filozofski fakultet u Osijeku

PRIOLOG PITANJU PODRIJETLA IMENA ŠOKAC I BUNJEVAC (NASELJAVANJE I RASPROSTRANJENOST U PROŠLOSTI)

Podrijetlo imena *Šokac* i *Bunjevac* pobudilo je veliko zanimanje brojnih povjesničara i etnologa, no ni do danas nismo dobili znanstveno utemeljeno objašnjenje toga fenomena. Ostaje otvoreno pitanje njihova podrijetla i vremena nastanka. Imena *Šokac* i *Bunjevac* vezana su za prostore današnje Bačke, Baranje i Bajske oblasti u Mađarskoj. Podrijetlo Šokaca i Bunjevaca, kao i vrijeme naseljavanja, vezano je za turska osvajanja ili još bolje, za austro-turske ratove od sredine XVIII. stoljeća.

Nakon što su Turci zauzeli cijelu Slavoniju, Baranju i Bačku poslije Mohačke bitke 1526. godine, u te krajeve naselili su u većem broju muslimane. Tijekom XVII. stoljeća, preciznije određeno, nakon Slankamenske bitke 1691. godine, većinu stanovništva u Srijemu činili su muslimani. Bilo ih je negdje oko 40.000. Samo na prostoru između Ivankova i Mitrovice živjelo je tada preko 15.000 muslimana, a u istočnom dijelu Slavonije naseljeno je preko 25.000 žitelja islamske vjere. Živjeli su na prostorima što su ih ranije naseljavali Hrvati koji su izbjegli sjevernije ili zapadno u Hrvatsku i Ugarsku pa i dalje u Korušku, Štajersku i Gradišće. Velik broj muslimana na tim prostorima zapravo su islamizirani Hrvati, Srbi ili drugi narodi koji su tamo nekad živjeli. Prednjačili su u tome stanovnici Ivankova, Nijemaca, Vukova (Vukovara), Voćina, Tovarnika, Morovića, Rače, Iloka, Banoštra, Čerevića, Kamenice, Petrovaradina, Grgurevaca, Mandeloša, Mitrovice, Karlovaca, Iriga, Slankamena i Zemuna. Najveći dio srijemskih muslimana podrijetlom su starosjedioci Hrvati katolici koji su ostavljali sela i selili se u gradove nakon što su prešli na islam. Sličan je slučaj bio i s bosanskim Hrvatima koji nakon Bitke kod Slankamena 1691. godine, prelaze Savu i Bosut i nastanjuju se u Slavoniji i Srijemu gdje su dobili naziv Šokci. Šokci koji su zadržali katoličku vjeru, naselit će

sjevernije krajeve uz lijevu obalu rijeke Dunav, sve do Santova, kao i Baranju do Pečuha i Mohača, s druge strane. Zajedno s bosanskim Hrvatima u te krajeve dolaze i franjevci, njihovi duhovni pastiri, koji su ih pratili u tim migracijskim kretanjima od juga prema sjeveru. Osim franjevacu bilo je i drugih redovnika koji su ih opsluživali u vjeri: benediktinci u Nuštru, Banoštru, Dumnbovu blizu Kamenice, Petrovaradinu, Mitrovici, Grgurevcima i Mandelošu, zatim cisterciti u Petrovaradinu, templari u Starim Mikanovcima i Dopsinu, augustini u Borovu i Iloku, premotanci u Zemunu i tako dalje. Zadnji su došli franjevci koji su u Srijemu i Baranji osim samostana vodili i župe. Osnovali su i nekoliko novih samostana, u Čereviću i Iloku, te nove župe, u Berku, Rači i Šarengradu koji je u početku slovio kao samostan.

U crkvenom je pogledu zapadni Srijem pripadao Pečujskoj biskupiji. U njemu su bili arhidakonati Vukovo (Vukovar) i Morović sa župama Ilok, Erdevik, Bapska, Berkasovo, Čalma, Bingula, Šid, Morović, Ljuba, Rača i druge. Istočni je dio Srijema u crkvenom pogledu bio pod Srijemskom biskupijom koja se prostirala na području od Banoštra, koji je nosio ime Bilin (Banosterrig), pa sve do Posavlja, područja od Nikinaca do Zemuna. O naseljenosti i životu Hrvata na tom prostoru najviše nam podataka daje vizitator Petar Masarechi koji je vizitirao ovaj kraj 1623./24. godinu, i tom prilikom u cijelom Srijemu našao 72 seoska naselja s ukupno 18.800 katoličkih duša. Samo desetljeće kasnije ovaj je vizitator našao, ni manje ni više nego 40.000 katolika.

U istočnom dijelu Srijema, gdje je bilo puno manje Hrvata katolika u usporedbi sa zapadnim Srijemom, živjeli su Hrvati Šokci i Bunjevci podrijetlom iz Like, iz zapadne i srednje Bosne i Slavonije. Novopridošli Hrvati naseljavali su prostore u kojima su se zadržali starosjedilački Hrvati katolici i za vrijeme tamošnje turske prevlasti. Slučaj je to s naseljima Kukujevci, Gibarac i Morović, zatim sa starosjedilačkim hrvatskim naseljima oko Drenovaca u Posavlju, oko Vrbanje, Soljana, Strošinaca, Račinovaca, Gunje i Županje. Novopridošli Hrvati u te krajeve, kao što se iz pojedinih naziva može zaključiti, potječu iz oblasti Soli (Tuzle), Zvonika (Zvornika), Podmajevičkog kraja (Bijeljine, Dubrave, Zovika, Brezova Polja, Skakave) koji su sa sobom nosili sliku Čudotvorne Gradovrške Gospe i donijeli je u Bač.

I istočni su dio Srijema naseljavali Hrvati. Tako su došli u Mitrovicu kad je hrvatsko pučanstvo bilo na izmaku, nakon što su Turci zauzeli taj kraj. Posebno je njihova nazočnost tamo važna i brojna nakon 1740. godine, kada je u tom kraju ostalo slovom i brojem samo 15 hrvatskih obiteji. Nakon 1740. godine u Mitrovicu je ušlo preko 100 hrvatskih obitelji iz Bosne i Hrvatske, da bi već potkraj XVIII. stoljeća tamo bio podjednak broj Hrvata i

Srba, oko 1000. Povlačenjem Turaka na prostore južno od Save i Dunava nakon Požarevačkog i Beogradskog mira 1718. i 1739. godine sve se više osjeća prijelaz Hrvata katolika na pravoslavlje, pa je i to bio jedan od razloga smanjenju broja Hrvata na tim prostorima. Hrvati, s povlačenjem Turaka, naseljavaju i Podunavlje, ulaze u Banovce, Kamenicu, Slankamen i Karlovce. Taj će se proces nastaviti i tijekom XIX. stoljeća, kada se u nešto većem broju u navedena mjesta nastanjuju Hrvati iz Slunjskog kraja, Like i Modruše. Nekako u to vrijeme prelaze i bački Hrvati preko Dunava i naseljavaju se u Vukovo (Vukovar), Sotin, Ilok, Kamenicu, Petrovaradin, Slankamen, Karlovce i Zemun. Pritom su nastala i neka nova hrvatska naselja u tom dijelu Srijema, kao što su Hrtkovci i Nikinci, gdje je nekoć prije njih živjelo malisorsko albansko pleme s Prokletija koje se pohrvatilo i s dolaskom novodoseljenih Hrvata iz Like primilo katoličanstvo. Hrvati ulaze i u Surčini Platićevo gdje su ranije živjeli Srbi.

Dolazak Hrvata u Srijem, Bačku i Baranju možemo iskazati i u postotcima. Najviše doseljenika u Vojvodini i Baranji bilo je iz Bosanske Krajine, zatim Crne Gore i Like pa tek onda iz Dalmacije. Ova zadnja dala je samo 8% doseljenika dok je Bosanska Krajina dala 24%, Crna Gora 19%, Lika 16% te Kordun i Banija 8%. Treba reći da migracijama u Bačku, Srijem i Baranju nisu dolazili samo Hrvati, već i Srbi iz navedenih krajeva Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore. Najviše Srba u te krajeve došlo je iz Like, Korduna, Banije, iz Dalmacije (okolice Splita i Knina), zatim iz Brinja, Slunja, Vrgina Mosta, Donjeg Lapca, Vojnića, Korenice, Gospića, Udbine i drugih mjesta. Velik broj doseljenih Hrvata u te krajeve bio je iz Bosne, iz Duvna, Bugojna, Drvara, te iz Hercegovine, iz Stoca, Gacka, Nevesinja i Bileće koji su gotovo potpuno ispražnjeni od hrvatsko-katoličkog življa. Hrvati su prema tradiciji u novim područjima naseljavali ona mjesta u kojima je bilo domicilnog hrvatskog stanovništva, kakav je slučaj s naseljima u Bačkoj i Baranji. Jedino je hrvatsko-žumberačka struja Hrvata naselila Novi Slankamen i najveće šokačko naselje u Bačkoj - Sontu, dok je druga skipina Hrvata iz Like naselila drugo po veličini bačko-šokačko mjesto - Bački Monoštor i Bački Breg, uz samu mađarsku granicu.

Kad je riječ o naseljima u istočnom Srijemu, Hrvati su ušli u Hrtkovce i to 35 obitelji podrijetlom iz Okučana, u Bešku 60 ličkih hrvatskih obitelji, u Vojku 53 obitelji, u Mitrovicu 90 i Morović 32 hrvatske obitelji.

Hrvati iz Dalmacije, zapadne Hercegovine te Livna i Duvna najviše su naselili vinkovački i vukovarski kraj (kotar) u kojima je ranije živjelo pretežno njemačko stanovništvo. Hrvati iz žumberačkog kraja naselili su Ilok, Zagorci - bivša njemačka naselja Jarminu, Cerić, Nuštar, Novo Selo kod Vinkovaca i Ilaču. Dalmatinski Hrvati naselili su tradicionalna šokačka mjesta Otok, Nijemce, Privlaku, Ilaču, Sotin, Tompojevce, Lovas, Drenovce,

Vrbanju, Vukovar, Vinkovce dok su lički Hrvati naselili zapadne dijelove Srijema: Vinkovačko Novo Selo, Vinkovce, Vukovar, Otok, Nijemce i druga mjesta.

Jedan broj srpskih povjesničara pokušao je, a i danas to čini, opovrgnuti činjenicu da su Šokci ili pak Bunjevci pa i Bosanci - Hrvati, oni pravi Hrvati. Njih su pokušali etnički odvojiti od Hrvata iz Hrvatske i dati im regionalno obilježje i pripadnost. Takvih ideja ima i danas, i to ne samo kod srpskih povjesničara i političara već i kod nekih muslimanskih koji žele ukazati na činjenicu da Hrvati u Bosni i Hercegovini nisu Hrvati, već Bosanci ili Bošnjaci ili Hercegovci katoličke vjere. Očigledno se pritom zanemaruju povijesne činjenice da se nacije stvaraju koncem XIX. stoljeća, a u nekih naroda taj proces traje i danas. Ipak se mora odvojiti nacija od etnikuma ili države, kakav je slučaj kod velikih zemalja.

Jedan se broj srpskih povjesničara silno trudio, a i danas ima onih koji to čine, da dokaže kako u Vojvodini nije bilo niti danas ima Hrvata. Za njih su to Šokci, Bunjevci, Bošnjaci (Bosanci) i drugi. To je isto kao kad bi netko rekao da je Slavonac, a ne Hrvat, ili Dalmatinac, Ličanin i drugo. Njihova pripadnost regiji ili nekim etnološkim značajkama ne može biti nacionalno obilježje. Na sličan su način nekoć to pokušavali učiniti s Bunjevcima i Šokcima i u Mađarskoj da bi ih na taj način lakše asimilirali, pa velik broj takvih mijenja prezimena i imena, koja dobivaju mađarsko obilježje.

Kako je povijest svjedok istine, vremena i prostora i kako njezina vrela teže za dokazivanjem prave istine koju prezentiraju znanstvenoj javnosti, to i u ovim slučajevima svi falsifikati, plagijati i floskule moraju pasti u vodu. Šteta je samo što se mnoga pera istrošiše kao i tone papira na nepotvrđene i nedokazane „istine“.

Ovim prilogom želimo ukazati na pravu istinu i povijesnu činjenicu imena Šokac koje se protezalo, a i danas se proteže na prostorima od posavskog dijela Slavonije pa sve do Pečuha, Mohača, Šikloša i Baje, i koji nikada i nigdje nisu izgubili vezu s maticom zemljom, sa svojim materinskim jezikom i običajima. Zajednički je naziv *Šokci* za sve one koji su naseljavali lijevu obalu Dunava u Bačkoj i naslanjaju se na Šokce u Srijemu i Baranji. U Mađarskoj uz sam naziv *Šokac* dolazi i dodatak prema lokalitetima, kao primjerice, mohački Šokci, seoski Šokci između Pečuha i Mohača, podravski Šokci uz Dravu, bosanski Šokci u okolini Pečuha. Postoji i jedan zajednički naziv za sve Šokce u Bačkoj Sonti i one u Mađarskoj oko Santova. Šokac je bio sinonim za katolika koji se križa cijelom šakom, za razliku od pravoslavaca koji to čine s tri prsta. Tako su ih prozvali i sami pravoslavni Srbi, s pogrdnim predznakom. Šokci su pak njih pogrdno nazivali „Race“.

Bunjevci su pred rastućom mađarizacijom, a i jugoslavenizacijom, pokrećući borbu za otvaranje svojih škola i drugih kulturnih institucija i ustanova, isticali svoju posebnost naspram Hrvata. Takva njihova nastojanja željeli su iskoristiti svi oni koji su imali zle i podle namjere prema Hrvatima. Ukoliko je veza Bunjevaca ili Šokaca s maticom zemljom i matičnim Hrvatima bila slabija, to je učinak njihova potiranja i nestajanja hrvatskog etnikuma i nacije bio veći. Napose se je to vidljivo u Bunjevaca kod kojih su se između dvaju svjetskih ratova pa i u novije vrijeme kod određenih krugova iz redova Bunjevaca, pojavljivale izrazite separatističko-lokalističke ideje i tendencije s nekakvim, nazovimo, parolama: „Svi su nas prevarili, mi smo samo Bunjevci.“ Nije potreban komentar ovakvim parolama koje idu na ruku protivnicima Hrvata i hrvatstva, hrvatske tradicije i kulture, običaja i jezika. Čak je i biskup Budanović nastojao, u takvim nazovimo idejama, sačuvati nacionalni identitet i opstanak Bunjevaca kao posebne nacionalne zajednice. Zanemarujući krvavu denacionalizatorsku politiku i povijest Hrvata, Alba Kuntić pokušao je dokazati da su Bunjevci odvojeni od svoje prirodne matice i po pripadnosti da su Srbi, što je omiljena unitaristička politika velikosrba i velikosrpske ideje što naviru u peru i mislima jednog Jovana Erdeljanovića, M. Filipovića, Kostića i drugih, da ih sve ovdje ne nabrajamo.

Šokci su u svemu tome prošli nešto bolje s obzirom da nisu prekidali vezu s maticom zemljom i njezinim Hrvatima. Oni će bolje sačuvati svoj govor, običaje, folklor i druge osobine identične ili slične onima u Hrvatskoj. Šokci su bili i ostali homogeniji i vrlo su se sporo mijenjali kroz povijest. Zato danas i imamo udomaćeni izraz *Šokac* koji se stabilizirao uz svoj etnički pojam i pripadnost Hrvat, tako da i u nacionalno miješanim sredinama, Šokac uvijek znači isto što i Hrvat. I naziv *Bošnjaci* ili *Bosanci Hrvati*, za one iz Bosne i Hercegovine, predstavlja samo naziv za narod Bosne i Hercegovine s nacionalnom ili etničkom pripadnošću hrvatskom narodu koji je bježeći pred Turcima naselio prostore Bačke, Baranje, mađarskog dijela Baranje oko Pečuha, Mohača i Baje.

Za pitanje podrijetla imena *Šokac* i *Bunjevac* potrošeno je puno riječi, ali do danas to pitanje nije posve razjašnjeno već je ukorijenjeno nekoliko mišljenja i tumačenja, od onih da su Bunjevci dobili naziv po rijeci Buni od kuda su došli u sjeverne krajeve ili one druge da su se stalno bunili u Lici i Dalmaciji, do brojnih drugih nagađanja. Ovom ćemo se prilikom malo više pozabaviti pojmom *Šokac*. Ta je riječ po nekim tumačenjima albanskog podrijetla, nastala od riječi *šok* kojoj je dodan nastavak *-ac*. Drugo se tumačenje svodi na mađarsko podrijetlo izraza nastalo od mađarskog izraza *sok az* (u značenju - *to je mnogo*). Kad su se Hrvati u nešto većem broju počeli prebacivati u Mađarsku, onda su Mađari upotrijebili ovu izreku (poštalicu) *sok az - to je mnogo*. Neki su taj izraz vezali i za lokalitet Sol u

Bosni, okolica Tuzle. Od riječi *soiember* - slani čovjek ili *sokut* - slani rudnik, mogao je nastati izraz *Šokutac*, a onda od njega naziv *Šokac*. Jezikoslovac Maretić ovaj izraz izvodi od riječi *šoko* što bi imalo značenje čeljad koja tepa (slabo govori). Narodni izraz za tu riječ je *šaka* - *šakac* - *Šokac* (*šok* - *šaka*). Postoje i tumačenja da je izraz *Šokac* nastao od riječi *skok* - *uskok* - *Šokac*. Neki pak tumače da je *Šokac* nastao od izraza *šoka* što je u XV. stoljeću značila kožuh ili zobun. J. Kozarac tvrdi da je riječ došla od turskog izraza *šoka* što bi značilo ljubavnica oženjena čovjeka. Od toga izraza nastala su i mnoga prezimena: Šokčević, Šokčić, Šokačić ili pak samo prezime Šokac, kakvo nosi hrvatska pjesnikinja u Mađarskoj, Anđela Šokac.

Slično je i s tumačenjem podrijetla izraza *Bunjevac*. Po jednima, riječ je o nazivu za nekadašnje stanovnike oko Bune u Hercegovini koji su bježeći pred Turcima kako bi sačuvali svoju vjeru dospjeli na sjever u Bačku, Baranju i mađarski dio baranjske županije oko Pečuha, Mohača, Šikloša i Baje. Drugi pak tumače podrijetlo tog izraza od glagola buniti se, a sljedbenici pobuna su *bundžije*, *bunjevci*. Ako bismo prihvatili neko od ovih tumačenja izraza Bunjevac po *bundžijama*, proizlazi zaključak kod nekih povjesničara da se to najviše odnosi na stanovnike okolice Senja gdje su se uskoci najviše bunili protiv Turaka i Mlečana ili pak iz okolice Sinja gdje se tamošnje pučanstvo bunilo protiv Turaka, posebice nakon pada Klisa pod Turke 1573. godine. Ako prihvatimo bilo koje od ovih tumačenja ostaje nepobitna činjenica i konstatacija da su i jedni i drugi (Bunjevci i Šokci) hrvatskog podrijetla i da se i jedni i drugi vezuju za maticu zemlju Hrvatsku i njezin hrvatski narod, uz specifičnosti koje su kod njih nazočne kao uostalom i drugih regija, mjesta i krajeva koji imaju svoje specifične oznake i obilježja.

Naziv *Šokac* i *Bunjevac* imaju svoje posebnosti koje pripadaju panonskim Hrvatima i koje se prvi puta u povijesti javljaju za vrijeme austro-turskih ratova, točnije 6. travnja 1693. godine kada se u fermanu sultana Ahmeda II. spominju ti nazivi. Spomenutim fermanom sultan nalaže katolicima iz Hercegovine da plaćaju neke pristojbe za vjenčanja i druge crkvene obrede, spominjući ih pod nazivom *Bunjevci*, a one Hrvate u Slavoniji i Srijemu *Šokci*. Ti će se nazivi zadržati i nakon povlačenja Turaka na granice Save i Dunava, poslije Požarevačkog i Beogradskog mira početkom XVIII. stoljeća (1718. i 1739. godine). Nazivi su ostali do današnjih dana, ali su se tijekom povijesti kod pojedinaca poistovjetili s nacionalnom pripadnošću, kakav je slučaj u Vojvodini za vrijeme socijalističke Jugoslavije kada se nastojalo stvoriti jugoslavensku naciju.

Na kraju ako bismo željeli zaključiti ova razmatranja, onda recimo da bio Bunjevac, Šokac, Podravac, Slavonac, Posavac, pa i Bosanac – Hrvat ostanimo ono što jesmo, prije svega Hrvati, potomci naših hrvatskih djedova i pradjedova, a onda istaknimo i tu povijesnu regionalnu pripadnost, no sve

nas veže jedna mati zemlja, zajednički jezik, vjera, kultura i pripadnost. Bez namjere ikakva svojatanja i iskrivljavanja povijesnih činjenica želimo da nas uvijek i svuda vodi sintagma hrvatskog katoličkog svjetonazora: „Svoje volimo, tuđe poštujemo.“

ISSN 1846-3819

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe

broj 1 i 2 (God. I)

Osijek, 2006./2007.

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe
br. 1 i 2, Osijek 2006./2007.

Nakladnik:

Odsjek za povijest – Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Ana Pintarić, dekanica

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:

Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. Slobodan Čače, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. fra Marko Karamatić, Franjevačka teologija, Sarajevo

Prof. dr. sc. Marjan Dimitrijević, Institut za nacionalna historija, Skopje

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku

Doc. dr. sc. Miroslav Akmadža, Filozofski fakultet u Osijeku

Izv. prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli

Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar, Pécs

Glavni urednik:

Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:

Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:

Marica Grigić

Računalna obrada i prijelom:

Ivan Nećak

Tisak:

Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka